

گیاه دارویی سدر، از منظر قرآن کریم و روایات بیبا بهبودیان

استادیار، گروه کشاورزی، واحد کاشمر، دانشگاه آزاد اسلامی، کاشمر، ایران

behboodian@iaukashmar.ac.ir

چکیده

سدر (Ziziphus) گیاهی از تیره عنابیان با رویش و پراکندگی در مناطق گرمسیری و نیمه گرمسیری کشورهای حوزه خاورمیانه است که دارای خواص درمانی برای سیستم گوارشی و پوست و نیز اثرات ضد میکروبی می باشد. میوه این گیاه که کنار نامیده میشود میوه‌ای گرمسیری و سرشار از ویتامین است و کاربرد خوراکی دارد. سدر در آیات و روایات کتب دینی مسلمانان و همچنین کتابهای مقدس سایر ادیان دارای ویژگی‌ها و فواید درمانی برای بیماری‌های مختلف بوده است. نظر به ذکر نام این گیاه در قرآن مجید و توجه به آن در متون اسلامی، روایات و احادیث، بررسی خصوصیات گیاه شناسی و نیز درمانی این گیاه و جایگاه آن در طب اسلامی ضروری مینماید.

کلمات کلیدی: سدر، کنار، گیاه دارویی، گیاهان قرآنی، طب اسلامی

1. مقدمه

سدر با نام علمی Ziziphus گیاهی از خانواده عنابیان است که بومی مناطق گرمسیری و زیرگرمسیری کشورهای حوزه خاورمیانه میباشد. میوه، برگ، شکوفه و حتی ریشه سدر دارای خواص درمانی است. میوه این گیاه که کنار نامیده میشود میوه‌ای گرمسیری و سرشار از ویتامین است و کاربرد خوراکی دارد. رویشگاه اصلی این درخت، جنوب آسیای مرکزی شامل شمال غرب هند، افغانستان و مناطقی از تاجیکستان، ازبکستان و چین است. در ایران نیز در مناطق گرمسیری مانند استانهای سیستان و بلوچستان، هرمزگان، کرمان، فارس، بوشهر و خوزستان یافت می‌شوند و میوه‌های آن مورد استفاده مردم محلی قرار میگیرد [5].

سدر گیاه دارویی ارزشمندیست که کاربردهای درمانی مختلفی در کتب کهن و جدید برای آن ذکر شده است. اشکال دارویی این گیاه متنوع است که از جمله میتوان به ضماد و جوشانده اشاره کرد. از کاربردهای آن میتوان خواص ضد میکروبی و ضد قارچی، تقویت و رفع مشکلات دستگاه گوارش، تقویت و شستشوی موی سر، رفع شوره سر، درمان زخمهای سطحی و پاکسازی پوست را برشمرد. آنچه سدر را متمایز و ویژه مینماید این است که این گیاه از معدود گیاهانی است که نامشان در قرآن مجید ذکر شده است. از این رو توجه و بررسی ویژه‌ای را طلب میکند که موضوع مقاله پیش رو میباشد. در قرآن مجید چهار بار کلمه سدر آمده است. دوبار در سوره نجم و دوبار در هر یک از سوره‌های واقعه و سبأ. فقط یک مورد (سوره سبأ) اشاره به این زمین خاکی و سه مورد دیگر وصف

بهشت و آسمانهاست [16]. همچنین احادیثی که از حضرت محمد صلی الله علیه و آله نقل شده نشان می دهد که سدر قرآن همان درخت تناور سدر است. کتابهای مقدس سایر ادیان نیز ویژگی ها و فواید درمانی مختلفی برای آن ذکر کرده اند.

2. سیستماتیک و رده بندی گیاه سدر

سدر یا کُنار (نام علمی Ziziphus) سرده ای از درختان و درختچه های تیغ دار از تیره عنابیان است. حدود ۴۰ گونه کنار وجود دارد که در مناطق گرمسیری و زیرگرمسیری پراکندگی دارند. نام این درخت به عربی سدر است و در ایران معمولاً برگ های کوبیده آن را «سدر» می نامند. میوه این درخت نیز کُنار نامیده می شود و خوردنی است [15].

سلسله مراتب زیستی این گیاه به شرح زیر است:

- گیاهان
- گیاهان گلدار
- دولپه ای ها
- رزیدها
- گل سرخ سانان
- عنابیان
- سدر (کنار)

درختی است به ارتفاع پنج تا هشت متر، همیشه سبز و با تاجی تقریباً کروی و گاهی درختچه ای، دارای شاخه های بلند و واگرا به رنگ سفید خاکستری (شکل 1). برگ های این گیاه پهن و بیضوی است و میوه های این گیاه، کروی، زرد رنگ و به قطر ده تا پانزده میلی متر.

شکل 1- درخت سدر

3. گیاه شناسی گیاه سدر

سدر درختی است که ارتفاع آن تا 10 متر می‌رسد. این درخت، خاردار و دارای ساقه‌ای به رنگ تقریباً سفید است. برگ‌ها تقریباً بیضی شکل و در قسمت انتهایی مدور، ولی در قسمت مقابل کمی نوک تیز هستند که به صورت متناوب بر روی شاخه قرار می‌گیرند. کناره برگ‌ها دارای دندانه‌های کوچک است و سه رگبرگ در طول برگ به طور واضح دیده می‌شود [3].

گل‌ها پنج گلبرگ دارند و به صورت مجتمع و پوشیده از کرک هستند. میوه گیاه به صورت سفت، گوشت‌دار، تقریباً کروی و به اندازه گیلاس یا بزرگ‌تر از آن است. این میوه‌ها که زرد رنگ و خوراکی هستند، اغلب طعمی ترش و مطبوع دارند، ولی گاهی هم شیرین‌اند (شکل 2). درخت سدر حدود صد سال عمر می‌کند و در استان‌های هرمزگان، سیستان و بلوچستان و دیگر مناطق جنوبی، از جمله بعضی جزایر ایرانی خلیج فارس رویش دارد و در بعضی نواحی جنوبی میوه آن جزء میوه‌های مصرفی مردم است. این درخت در مناطق دیگر جهان از جمله عراق، مصر، عربستان، حبشه، آفریقای شمالی، نیجریه و فلسطین نیز می‌روید [15].

کنار میوه‌ای گرمسیری، سرشار از ویتامین اما ناشناخته در بین مردم است مرکز پیدایش درخت کنار جنوب آسیای مرکزی شامل شمال غرب هند، افغانستان و مناطقی از تاجیکستان، ازبکستان و چین است.

شکل 2- میوه کنار

سطح زیرکشت این درخت در هند نیز ۲۲ هزار هکتار تخمین زده شده و بیش از ۱۲۵ رقم کنار در این کشور وجود دارد.

4. مصارف دارویی، درمانی و پیشگیری کننده

سدر یکی از گیاهانی است که در طب سنتی به آن قابض می‌گویند. همین خاصیت سدر باعث فشردگی و تقویت اعضا می‌شود و در اصل اعضا را از سستی و شلی درمی‌آورد. نام دیگر سدر «کنار» است که گیاهی خوشبو و دارای مزاج سرد و خشک است.

میوه این گیاه هم به شکل سنجد است و در مناطق جنوبی ایران موجود است. اغلب اجزای سدر خاصیت دارویی دارد. میوه، برگ، شکوفه و حتی ریشه سدر قابل استفاده است [4].

برای بهبود جای زخم هم می‌توان از سدر استفاده کرد. البته اگر جای زخم اسکار گذاشته و عمیق باشد نمی‌توان چندان امید داشت که سدر موثر باشد اما اگر زخم سطحی باشد می‌توان پودر آن را با آب مخلوط کرد و روی زخم مالید و بعد از چند دقیقه شستشو داد.

برگ سدر در ترکیبات آرایشی و شامپوها زیاد استفاده می‌شود. از این برگ ضمادی تهیه می‌شود که به ترمیم زخم‌ها و پاکسازی پوست کمک می‌کند. استفاده از سدر در افرادی که پوستی چرب دارند، توصیه شده است. از خواص زیبایی این گیاه این است که باعث بهبود رنگ چهره می‌شود. در این حالت ترکیب سدر با روغن بادام تلخ یا با ماست در کتب طب گیاهی توصیه شده است. برگ سدر قابض و مقوی معده است. همچنین خاصیت ضد میکروب و ضد قارچ دارد؛ به همین دلیل از آن برای درمان انگل‌های موضعی (پوستی) استفاده می‌شود. جوشانده برگ آن در درمان علائم سرماخوردگی موثر است و فشارخون را افزایش می‌دهد. از ضماد برگ آن در قدیم برای نرم کردن و درمان ورم و زخم‌ها استفاده می‌کردند. شستشوی موی سر با سدر باعث تمیزی و تقویت رشد مو شده و هنوز هم به همین منظور از آن استفاده می‌شود؛ به طوری که بسیاری از صنایع آرایشی از عصاره برگ آن انواع شامپوها را تهیه می‌کنند. مصرف خوراکی میوه سدر برای درمان برونشیت، سرفه و سل مفید است. سدر مقوی مو است و موها را تقویت می‌کند و از ریزش مو جلوگیری می‌کند اما برای ریزش مو باید مو را طبقه‌بندی کرد. افرادی که منافذ گشادی در پوست سرشان دارند و قطر موهایشان زیاد است، از آنجا که گیاه سدر حالت قابض دارد، برای این تیپ ریزش‌ها ایده‌آل است اما افرادی که پوست خشک دارند و منافذ موهایشان تنگ است، معمولاً موهای نازکی دارند [6].

ریشه سدر چاق کننده است و جوشانده قرمز رنگ آن معجون مناسبی برای افرادیست که تمایل به اضافه کردن وزن دارند.

شوره سر یکی از مشکلاتی است که علل بسیاری می‌تواند داشته باشد اما یکی از درمان‌هایی که می‌توان برای آن در نظر گرفت، سدر است. صمغ گیاه سدر را می‌توان آن را در آب حل و روی سر استفاده کرد. این نحوه استفاده از قدیم در ایران رایج بوده است [3].

همان‌طور که ذکر شد، قسمت‌های مختلف سدر می‌تواند در زیبایی صورت موثر باشد. میوه سدر هم از این قاعده مستثنی نیست. میوه سدر قبل از میوه شدن شکوفه‌ای می‌دهد که ضماد آن را می‌توان برای رفع عرق‌سوز شدن پا در حمام استفاده کرد. روش استفاده از آن به این ترتیب است که شکوفه را خشک کرده و بعد آسیاب می‌کنند و پودر آن را با مقداری آب مخلوط می‌کنند. اگر هدف تقویت

پوست همراه با درمان عرق سوز باشد، توصیه شده است که سه قاشق پودر شکوفه، دو لیوان آب و دو قاشق سرکه را با هم مخلوط کرده و در حمام روی نقاط عرق سوز شده قرار گیرد. البته میوه سدر با وجود آنکه برای دستگاه گوارش مفید است، می تواند نفاخ هم باشد اما همین میوه ترش در کسانی که جوش های صورت دارند یا پوست صورت شان چرب است اما بدن خشکی دارند می تواند موثر باشد. میوه دارای طبیعت سرد و خشک و نفاخ است و ممکن است برای حافظه هم ضرر داشته باشد فلذا افرادی که سابقه تشنج یا فلج دارند قبل از استفاده از این میوه باید با پزشک مشورت کنند. در طب سنتی مصلح سدر سکنجبین است و اگر سدر همراه با سکنجبین خورده شود، می تواند ضررهایش را کم کند [5]. سرخ کرده و بوداده میوه سدر بسیار قابض و برای اسهال و زخم های روده و تب مفید است.

در گذشته از سدر بیشتر برای درمان زخم ها و شستشوی سر و بدن استفاده می کردند. در حیوانات آزمایشگاهی، کاهش قند خون با مصرف برگ سدر گزارش شده است.

5. سدر در قرآن

در قرآن کریم، در اغلب موارد، از درخت با واژه «شجر» یاد شده است و شجر را علمای لغت شناسی این گونه معنا کرده اند: «هر چه از روئیدنی ها که تنه دارد»، و آنچه را که از زمین می روید ولی تنه ندارد، «نجم، عشب و حشیش» می نامند. باید دانست که در قرآن، لفظ «شجر و تنازع» نیز به کار رفته است، همچنان که در آیه 65 سوره مبارکه نساء می خوانیم: «فال وربک لایؤمنون جق یحکموک فیما شجر بینهم ثم ... ولی چنین نیست، به پروردگارت سوگند که ایمان نیاورده اند مگر آن که تو را در آنچه میانشان اختلاف است داور کنند [10]». «که البته در این مورد هم از نظر ریشه لغوی با شجر به معنای درخت قریب المعنی بوده و مناسبت دارد؛ چرا که «منازعه را از آن جهت تشاجر (مشاجره) گویند که سخن دو خصم یا خصوم مثل برگه و شاخه درخت، درهم می آمیزد» [11]. افزون بر این که کلمه «شجر» - یا اشکال گوناگون آن - مجموعاً 27 مرتبه در آیات قرآن بکار رفته، کلمات و عبارات دیگری نیز درباره درخت مورد استفاده قرار گرفته اند که هر یک بیان کننده یکی از صفات و ویژگی های آن می باشند.

نام قرآنی: سدره- سدر نامهای متداول: فارسی: سدر؛ عربی: شجرة الله، ارز، ارز الرب، ارز اللبنا؛ عبری: اهرام؛ انگلیسی: cedar :: فرانسوی: cedre :: آلمانی: Zeder :: لاتینی: cedrus :: یونانی: kedros :: ایتالیایی، اسپانیایی: cedro :: روسی: kedr. : در قرآن کریم می خوانیم:

لقد کان لسبا فی مسکنهم ایه جنتان عن یمین و شمال کلوا من رزق ربکم واشکروا له بلدة طيبة و رب غفور. فاعرضوا فارسلنا علیهم سبل العرم و بدلناهم بجننتهم جنتین ذواتی اکل خمط وائل و شیء من سدر قلیل. (سبا/15-16)

مردم سبا را در مساکنشان عبرتی بود: دو بوستان داشتند، یکی از جانب راست و یکی از جانب چپ. از آنچه پروردگارتان به شما روزی داده است بخورید و شکر او را به جای آورید. شهری خوش و پاکیزه و پروردگاری آمرزنده. اعراض کردند، ما نیز سیل ویرانگر را بر آنها فرستادیم و دو بوستانشان را به دو بوستان بدل کردیم با میوه ای تلخ و شوره گز و اندکی سدر [14].

"و هو بالافق الاعلی. ثم دنا فتدلی. فکان قاب قوسین او ادنی. فاوحی الی عبده ما اوحی. ما کذب الفؤاد ما رای. افتمارونه علی ما یری. و لقد راه نزلهُ اخری. عند سدرۃ المنتهی. عندها جنۃ الماوی. اذ یغشی السدرۃ ما یغشی. ما زاغ البصر و ما طغی. لقد رای من آیات ربہ الکبری." (نجم/7-18)

و او به کناره آسمان بلند بود. سپس نزدیک شد و بسیار نزدیک شد. تا به قدر دو کمان یا نزدیکتر. و خداوند به بنده خود هر چه باید وحی کند وحی کرد. دل آنچه را که دید دروغ نشمرد. آیا در آنچه می بینید با او جدال می کنید؟ او را بار دیگر هم بدیده نزد سدرۃ المنتهی. که آرامگاه بهشت نزد آن درخت است. وقتی که سدره را چیزی در خود می پوشید چشم خطا نکرد و از حد درنگذشت. هر آینه پاره ای از آیات بزرگ پروردگارش را بدید [17].

مقطوعه ولا ممنوعه. و فروش مرفوعه. " (واقعه/27-34)

اما اصحاب سعادت. اصحاب سعادت چه حالی دارند؟ در زیر درخت سدر بی خار و درخت موزی که میوه ای بر یکدیگر چیده شده، و ایه ای دایم، و آبی همواره جاری، و میوه ای بسیار؛ که نه منقطع می گردد و نه کس را از آن بازدارند. و زنانی ارجمند.

6. ماهیت سدره از نظر قرآن کریم

در قرآن مجید چهار بار نام کلمه سدره آمده است. دوبار در سوره نجم و دوبار در هر یک از سوره های واقعه و سبأ. فقط یک مورد (سوره سبأ) اشاره به این زمین خاکی و سه مورد دیگر وصف بهشت و آسمانهاست [12].

درخت سدره (سدر) در آسمان ششم و هفتم (سوره نجم) تناورترین درخت و زیباترین خلقت خداوند بود و موضوع وصف و عظمت بیشتر پیامبران بود. در سوره واقعه که شرحی از نعمتهای بهشت است نام این درخت به صورت سدر مخضود یعنی سدر بی خار از آن جهت آمده که در آیه بعدی همین سوره از طلع که درختی خاردار است نام برده است [8]. در سوره سبأ، آن جا که می گوید فقط سه نوع درخت از ویرانی سیل رهایی یافتند وگرنه تمام بوستانها کلاً نابود می شدند، توصیف روشنی از سدره آمده است [9]. این گیاهان خمط (درخت مسواک)، اثل (گز) و سدره (سدر لبنانی) می باشند. که هر سه درختانی محکمند و ریشه هایی عمیق دارند. بنابراین بقای آنها در طول سیل عرم در مآرب واقعه ای منطقی تر و طبیعی تر است. در مآرب به خاطر کوهستانی بودن منطقه که به علت ارتفاع آن (حدود 1400 متر) آب و هوایی سردسیری دارد امکان بودن سدر که درختی سردسیری و کوهستانی است وجود دارد.

اغلب مفسران و مترجمان قرآن به زبان انگلیسی سدره را درخت کُنار می دانند که به زبان هندی بری و به زبانهای اروپایی jujube (عناب) و ziziphus (کنار) نامیده می شود. اما مولانا عثمانی می نویسد: "بری(عناب) سدرۃ المنتهی را که در آیه 14 سوره نجم به

آن اشاره شده نباید با بری این جهان اشتباه کرد. فقط خداوند آگاه است که این چه نوع درختی است. می توان گفت که ریشه های این درخت عظیم در آسمان ششم بود و شاخه های آن بالای آسمان هفتم. "مولانا عبدالماجد بیان می کند: " سدره المنتهی مرزی است که این جهان را از جهان دیگر جدا می سازد. در اعتقاد به وجود چنین درختی تردید روا نیست زیرا به طور مسلم بسیاری از چیزهای موجود در این جهان از جمله گیاهان قطعاً در بهشت نیز وجود دارد ". مولانا عبدالماجد در ترجمه سدره المنتهی در سوره واقعه بیان می کند که بعضی مفسران معتقدند سدره در واقع به معنای بری (درخت کنار) نیست بلکه درخت زیبای دیگری است. مولانا حقانی معتقد است که وحی الهی نزدیک درختی مشهور بر موسی نازل شد و حضرت محمد صلی الله علیه و آله در سدره المنتهی به دیدار حق نایل گردید [1].

در کتاب لغة القرآن سدر به معنای درختی که آخرین حد معرفت انسانی را مشخص می کند آمده است. و غلام احمد پرویز سدره المنتهی را مرز ادراک بشر می داند. مولانا مودودی می گوید سدره در واقع جایی است که نبی اکرم صلی الله علیه و آله برای دومین بار جبرئیل را ملاقات کرد و درک ماهیت واقعی و توصیف درخت سدر مشکل است. لذا به نظر او آن چیزی بود که خداوند کلمه سدر را مناسب ترین کلمه به زبان آدمیان برای آن می دانست. هیوز سدره المنتهی را درخت نهایت می داند .

علامه یوسف علی سدره را درخت کنار از گونه کنار، عناب می داند که در عربستان به صورت خودرو و هم پرورشی می روید. به رغم این حقیقت که بیشتر مفسران قرآن سدره را درخت کنار می دانند با این وجود اغلب آنان اصل کلمه سدره المنتهی را در ترجمه سوره نجم آیه 14 حفظ کرده اند. داود سدره المنتهی را درخت سدره و سدر مخضود را سدر بی خار ترجمه کرده است.

برای دریافت هویت واقعی و ماهیت حقیقی سدره باید به هدف قرآن از اشاره به این درخت توجه کرد. در هیچ یک از چهار آیه مربوط به سدر نشانه ای یا وصفی از میوه آن نیامده است. به علاوه در هیچ یک از این آیات خداوند کلمه سدر را همراه با درختان میوه دار دیگر مانند نخل، زیتون، انجیر، انگور و انار نام نبرده است. در چندین آیه قرآن نام این میوه ها و درختان میوه با هم آمده است اما در هیچ جا نام سدر همراه با آنها نیامده است [13]. از این رو به روشنی معلوم است که منظور خداوند از ذکر سدره در واقع تنها بیان زیبایی، استحکام و عظمت درخت سدر بوده نه میوه آن. مثلاً در سوره نجم و سوره واقعه با ذکر کلمه سدره وصف بدیع و زیبایی از آسمانها و بهشت آمده است در صورتی که در سوره سبأ، سدر یک نوع از سه درخت استواری بود که از سیل بنیان کن عرم در امان ماند؛ دو درخت دیگر خردل و گز بود.

قبل از تلاش برای شناخت سدره واقعی لازم است نظر کسانی را که این گیاه را درخت کنار و یا گونه ای از کنار (زیزفون) می دانند بررسی کنیم. به نظر پاکستون زیزفون (کنار) کلمه ای مشتق از عربی و به معنی بوته ای خاردار است. در واقع تمام گونه های کنار خاردار و کم ریشه اند. سه گونه کنار که در عربستان می روید یکی کنار موریتانیایی است که یک نوع عناب است و به زبان هندی " پر " نامیده می شود، دیگری کنار کازرونی است که عناب معمولی است و سومی کنار درختی است که تاج مسیح از خارهای آن ساخته شده بود. این گونه کنار معمولاً بوته ای خاردار است ولی گاهی تا حد درختانی کوچک می رسد. همه انواع آن میوه های خوراکی دارند هر چند طعم هیچ کدام از آنها بخوبی دیگر میوه هایی که وصف آن در قرآن آمده است مانند خرما، انگور، انجیر، انار و زیتون نمی

باشد. گونه های کنار برای سوخت بسیار مناسب است اما از چوب این درختان استفاده صنعتی نمی شود. همه این گیاهان در مناطق گرم آفریقا و آسیا می روید اما هیچ نوع آن در مناطق سردسیر دیده نمی شود. باغستانهایی که فقط کنار در آن کاشته باشند بندرت دیده می شود. این درختان یا به طور خودرو می روید یا در قطعات پراکنده زمین و یا در گرداگرد باغها به عنوان حصار یا پرچین کاشته می شود [16].

7. سدر در احادیث

سدر درخت نبی (یا کنار) است و مخضود یعنی درختی که خارهای آن کنده شده باشد. امام صادق (علیه السلام) فرمودند: رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) موی خود را با سدر می شستند و به دیگران نیز آن را توصیه می کردند.

احادیثی که از حضرت محمد صلی الله علیه و آله نقل شده نشان می دهد که سدر قرآن همان درخت تناور سدر است نه بوته ای خاردار مانند کنار. برای مثال حدیثی است در سنن ابوداود که از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل می کند: " هر کس درخت سدري را قطع کند سرنگون وارد جهنم خواهد شد." حدیثی شبیه به این در همان کتاب نقل شده "در مکه از نبی اکرم حضرت محمد صلی الله علیه و آله شنیدم که بُرنده درخت سدر را لعنت فرمود." پیامبر صلی الله علیه و آله این حدیث را در جریان امری فرمود که گروهی از مردم مکه از چوب سدر برای ساختن در استفاده می کردند. او این عمل را کاری ناپسند و بدعت دانست [2]. این احادیث پیامبر صلی الله علیه و آله در مورد نابودی و قطع این درختان از توجه علمی او به ذخایر ثروت گیاهی و حفظ موازنه محیط زیست نشأت می گرفت و اگر هنوز جنگلهای سدر در لبنان و سوریه دیده می شود به علت توجه مسلمانان به نگهداری این درختان بوده است. و چنانچه قطع این درختان جنگلی مجاز شمرده می شد درخت سدري در این زمان وجود نداشت.

در حدیثی در صحیح بخاری از حضرت محمد صلی الله علیه و آله نقل شده که به اصحابش فرمود سدره المنتهی درختی بود بسیار تنومند که برگهایش (شاخه هایش) شبیه گوش فیل بود و میوه اش مانند کوزه آب هاجر. اکنون هر کس این درخت را همراه با شاخه ها و مخروطهایش (یعنی میوه اش) از نزدیک ببیند تشبیهی را که پیامبر صلی الله علیه و آله بیان فرموده تحسین می کند [7].

احادیث زیادی در صحیح بخاری، ترمذی و دیگر کتب حدیث آمده که در آن توصیه شده است برای غسل دادن میت، برگ سدر را در آب گرم مخلوط کنندو از آن برای شستشوی میت استفاده کرد.

8. درخت سدر در کتب مقدس

در کتاب مقدس از درخت باشکوه لبنان به نام ارز که در ترجمه یونانی و دیگر ترجمه های اروپایی به کدروس، سدرو، سدروس، و غیره ترجمه شده نام برده است. عده ای را عقیده بر این است که نام عبری إرز و معادل آن در عربی آرز مشتق از زبان سامی است. همین

گونه دیگر نامهای آن مانند سدروس، سدرو، و غیره ریشه سامی دارند. این یک حقیقت تاریخی است که قبل از ظهور اسلام مناطق وسیعی از سوریه، فلسطین و عراق زیر نفوذ یونان و روم قرار داشت. در نتیجه نام رومی و یونانی بسیاری از گیاهان با تغییری اندک در تلفظ و شکل کلمه وارد زبان عربی شد. لذا ممکن است آرز (عربی) و اِرز (عبری)، در زبان عربی به شکل سدر و سدره که مشتق از سدروس و سدرو است درآمده باشد. اما هنگامی که سدر واقعی یعنی سدره قرآنی حتی در لبنان و سوریه به صورت درختی مقدس درآمد مردم درختان دیگر را نیز سدره نام گذاشتند [1].

گیاهشناسان متخصص در انجیل، مطالعات و بحثهای زیادی درباره گیاهی که از آن تاج خاری بر سر حضرت مسیح (ع) گذاشتند، انجام داده و به این نتیجه رسیده اند که گیاه مربوطه درخت سدر بوده است؛ به همین دلیل نام حضرت مسیح (ع) را به عنوان گونه گیاه برگزیده اند. درخت سدر به زبان عبری (یهودی) به نام شی ساف است که در گذشته (و حتی امروزه به طور معدود) یهودیان مردگان خود را با آن شستشو می دادند و معتقد بودند که این درخت مقدس است و این عمل باعث خشنودی فرشتگان از مردگان می شود.

استیگاس که سدره را قامت بلند ترجمه کرده مسلماً به ارتفاع درخت سدره توجه داشته است. در واقع سدره زمانی سلطان جنگل نامیده می شد و اشارات زیادی به این درخت در کتاب مقدس آمده است. این درخت درخت خداوند نیز نامیده می شود و در یکی از آیات این گونه از آن ستایش شده است:

درختان خداوند شادابند. یعنی سروهای آزاد لبنان که غرس کرده است. (مزامیر داود: 16/104)

در آیه دیگری این گونه نام سدر آمده است:

کوهها به سایه اش پوشانیده شد. و سروهای آزاد خدا به شاخه هایش. (مزامیر داود: 10/80)

سدر به زبان عربی شجره الله و ارز الرب نامیده می شود و گونه ای همجنس آن که در کوههای هیمالیا می روید به زبان سانسکریت و هندی " دئودرا" نامیده می شود که به معنی چوب یا درخت خداوند است.

چنان که قبلاً بیان شد از دوران حضرت عیسی تا زمان ظهور اسلام آرز را در زبان یونانی و دیگر زبانهای اروپایی با کلماتی شبیه سدر می شناختند، بنابراین اگر آرز لبنان را سدره (سدر) قرآن بدانیم، همه آیات قرآن که در آن نام سدر آمده است روشن و هماهنگ با این گیاه می شود.

کتابهایی که در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم به وسیله متخصصان این رشته نوشته شده نشان می دهد که سه گونه کنار انواع درخت اُرس و چند گونه گز هنوز هم در اصطلاح محلی سدر و آرز نامیده می شوند. کاملاً روشن است که هنگام ظهور اسلام سدر واقعی همان آرز (سدر) لبنان بوده اما هر دو نام سدر و آرز برای دیگر درختان اُرس و کنار نیز به کار می رفته است.

9. نتیجه گیری

تمام موجودات از جمله گیاهان نشانه و آیه ای از عظمت پروردگار می باشند. گیاهانی که در قرآن از آنها نام برده شده است هم از نظر خواص و کاربرد و هم از نظر وقایع و رویدادهایی که همراه نام آنها ذکر گردیده اهمیت ویژه ای دارند. آن چه مسلم است قرآن مجید صرفاً یک کتاب پزشکی، نجوم، کشاورزی و ... نیست، بلکه می توان گفت یک کتاب انسان ساز است که هدف از نزول این معجزه هدایت بشر و به کمال رساندن آن است. لذا چنان چه در آن بحثی از علوم گوناگون آورده شده در بیشتر موارد به تناسب موضوع های اخلاقی و تربیتی بوده است. با این حال، گیاهانی که نام آنها به کلام الهی راه یافته اند باید از سوی محققان علوم زیستی مورد توجه خاص قرار گیرند.

10. مراجع

1. الحافظ، ابوعبدالله، الذهبی، . (الطب النبوی) دار احیاء العلوم : بیروت، لبنان، چاپ دوم، انتشار سال ۱۹۸۶ میلادی.
2. القزوی، زکریا، محمد، . (عجائب المخلوقات وغرائب الموجودات) منشورات دار آفاق الجدیدة: بیرت، لبنان، چاپ ششم، انتشار سال ۱۹۸۱ میلادی.
3. آزادبخت، محمد و آزاد بخت، مسعود؛ گیاه شناسی دارویی
4. آیینہ چی، یعقوب؛ مفردات پزشکی و گیاهان دارویی ایران
5. توکلی، علی؛ گیاهان دارویی
6. جعفرنیا، ساسان و قاسمی، میترا؛ خواص و کاربرد گیاهان دارویی
7. خزائی، محمد؛ اعلام قرآن، صفحه 287 .
8. طباطبایی، محمدحسین؛ المیزان، جلد 13، ذیل آیه 44 اسراء.
9. طباطبایی، محمدحسین؛ المیزان، جلد 13، صفحه 191 .
10. طباطبایی، محمدحسین؛ المیزان، جلد 12، صفحه 72 .
11. طباطبایی، محمدحسین؛ المیزان، جلد 7، صفحه 499 .
12. قرشی، سیدعلی اکبر؛ قاموس قرآن، جلد 4، صفحه 7

13. قرشی، سیدعلی اکبر؛ قاموس قرآن، جلد 3، صفحه 225

14. قرشی، سیدعلی اکبر؛ قاموس قرآن، جلد 3، صفحه 246

15. مظفریان، ولی الله؛ رده بندی گیاهی

16. مقیمی، محمد؛ قرآن بر فراز آسمانها، صفحه 233.

17. مکارم شیراز، ناصر؛ تفسیر نمونه، جلد 15، صفحه 514.